

AGNIESZKA OLEŃSKA  <https://orcid.org/0000-0002-9757-8188>

Uniwersytet Gdański

Fińskie internaty w dwudziestowiecznej Laponii. Wpływ obowiązku szkolnego i polityki asymilacyjnej na saamskich uczniów oraz ich tożsamość kulturową

Saamowie to rdzenna społeczność, zamieszkująca Laponię – tereny obejmujące północne krańce Szwecji, Norwegii, Rosji i Finlandii. Saamowie są potomkami pierwotnych mieszkańców Skandynawii. Ich tradycyjnymi językami są języki saamskie, które są klasyfikowane jako gałąź rodziny języków uralskich.

Tradycyjnie Saamowie zajmowali się hodowlą reniferów (Saamowie górscy), połowem ryb (Saamowie nabrzeżni) oraz łowiectwem (Saamowie leśni). Żyli wółnomadycznie, handlując ze sobą nawzajem. Saamowie posiadają własne animistyczne wierzenia oraz praktykowali szamanizm, co odróżniało ich od reszty mieszkańców Skandynawii i Finlandii. Kultura Saamów nie jest jedną spójną całością – obejmuje wiele różnych mitologii i ponad 12 języków. Mimo różnic współzycie z naturą było uważane za podstawę istnienia i wierzeń wszystkich Saamów (Keskitalo, Määttä, Uusiautti 2011).

Większość fińskich Saamów nadal mieszka na swoim tradycyjnym obszarze, w tzw. ojczyźnie Saamów (fin. *Sámiid ruovttuguovlu*), która rozciąga się na trzy najbardziej wysunięte na północ kraju gminy – Utsjoki, Inari i Enontekiö, oraz północną część Sodankylä. Łącznie teren obejmuje powierzchnię 35 000 km². Aktualnie w Finlandii mieszka około 8000 rdzennych mieszkańców, którzy dzielą się na trzy grupy: Saamów Północnych, Skolt Saamów oraz Inari Saamów. Każda grupa posiada własny język.

Fińska litera prawa definiuje Saama jako osobę pochodzenia saamskiego, która czuje się Saamem, a jego językiem ojczystym jest jeden z języków saamskich (jeśli podmiot sam nie posługuje się językiem, lecz robił to przynajmniej jeden

rodzic lub dziadek, również uznaje się taką osobę za Saama) (Act on the Sámi Parliament 974/1995). Fińscy Saamowie posiadają własny parlament w Inari. Wiele rdzennych mieszkańców, którzy zdecydowali się na emigrację, mieszka w Helsinkach. W stolicy kraju działają szkoły dwujęzyczne, w których naukę można pobierać zarówno w języku fińskim, jak i północnosaamskim.

Celem mojej pracy jest przedstawienie skutków przymusowej edukacji rdzennych Saamów. Rozpocznę od zarysowania historii Laponii w XX wieku i postaram się opisać to, jak wyglądało dorastanie w fińskich akademikach. Na końcu wymienię efekty polityki edukacyjnej na rdzennych mieszkańcach Laponii oraz przytoczę świadectwa absolwentów tych placówek. Będę bazować na pracach naukowych, aktach prawnych oraz sprawozdaniu z przesłuchań przeprowadzonych w ramach przygotowań do tworzenia fińskiej Komisji Prawdy i Pojednania dotyczącej ludu Saamów.

Zarys historyczny

Druga wojna światowa była niespotykanym wcześniej wydarzeniem dla Saamów, którzy w przeszłości nie prowadzili walk między sobą czy innymi grupami. Podobnie było z granicami – Saamowie, jako lud półkoczowniczy, spędzali czas, podróżując razem za swoim stadem. Wprowadzenie granic zaburzyło tradycyjny tryb życia Saamów. Tereny, na których mieszkali, nagle znalazły się w granicach różnych krajów. Wielu z nich było zmuszonych do porzucenia koczowniczego trybu życia, tracąc źródło zarobku i swoją samowystarczalność.

W 1939 roku Finlandia została zaatakowana przez Armię Czerwoną, a walki, znane pod nazwą wojny zimowej, będą trwać do 1940 roku. Pomimo bohaterskiej obrony Finlandia decyduje się na zawarcie pokoju z ZSRR, tracąc około 10% swoich ziem, lecz zachowując niepodległość.

W 1941 roku ZSRR ponownie atakuje Finlandię, rozpoczynając wojnę kontynuacyjną. Władze kraju podpisują antykomunistyczny pakt antykominternowski z Niemcami i Japonią oraz udostępniają III Rzeszy tereny Laponii, na której naziści mieli rozpocząć ofensywę na Murmańsk. Po upływie trzech lat i kolejnych klęskach III Rzeszy Finlandia decyduje się na kapitulację i opowiada się po stronie aliantów.

Zawieszenie broni między wojskami fińskimi a Armią Czerwoną podpisano w 1944 roku, a jednym z wymogów było zobowiązanie Finlandii do usunięcia wojsk III Rzeszy ze swojego terenu. Wycofujący się Niemcy, zdradzeni przez swoich współbraci, rozpoczęli działania zbrojne wobec mieszkańców. Wojska nazistowskie w myśl taktyki spalonej ziemi zniszczyły największe miasto w fińskiej części Laponii – Rovaniemi. Zaminowano większość dróg, wysadzono mosty i zerwano linie telefoniczne. Ponad sto tysięcy Saamów znalazło się bez dachu nad głową. Według historyka Marttiego Ursina straty obejmowały: 14 900 budynków stanowiących około 40–46% gospodarstw Laponii, 470 km linii kolejowej, 9500 km dróg, 675 mostów, 2800 kanałów kanalizacji burzowej i 3700 km linii telefonicznych oraz telegramowych (Ursin 1980).

Zniszczenia dokonane przez Niemców zapoczątkowały okres przejściowy trwający od 1945 do 1952. Budowano nową infrastrukturę, zwłaszcza systemy drogowe, aby połączyć północne „peryferia” z Finlandią. Domy odbudowywano w „europejskim” stylu, co niosło ze sobą dwa różne procesy – z jednej strony znacznie podwyższało jakość życia mieszkańców, z drugiej strony wymuszało konieczność ponownych zmian i oderwania Saamów od ich tradycyjnego sposobu życia (Lehtola 2015a).

Od pierwszych kroków niepodległości Finlandia aspirowała do tego, by stać się państwem socjalnym, w którym władze przyjmowałyby funkcje społeczne, edukacyjne i gospodarcze w celu zaprowadzenia sprawiedliwości społecznej. Dewizą ówczesnej Finlandii był jeden naród, jeden język i jedno państwo. Rozpoczęto tzw. finizację, czyli procesy gospodarcze, polityczne i kulturowe, które miały integrować Saamów z Finlandią i narodem fińskim.

Edukacja w fińskiej części Laponii

W XIX wieku w Laponii istniała jedna szkoła, w której nauczano Saamów – w miejscowości Utsjoki (Nyyssönen 2018). Po dekrete z 1866 roku ówczesne Wielkie Księstwo Finlandii zaczęło wprowadzać sieci szkół (*Folkeskole*). Pierwsza placówka powstała w 1870 roku w Rovaniemi. Obie szkoły prowadzone były przez katechetów, którzy byli opłacani przez lokalne parafie. Ostatnią szkołę katechetyczną zamknięto w Inari w 1954 roku (Lassila 2001).

Przed drugą wojną światową w Laponii saamskie dzieci często uczęszczały do tzw. wędrownych szkół, prowadzonych przez katechetów, którzy odwiedzali odległe skupiska ludności. Nauczali w językach saamskich, lecz nie byli w stanie dotrzeć do każdego potencjalnego ucznia, poza tym krótki czas oferowanej edukacji sprawiał, że była ona mało efektywna. Wśród mieszkańców Laponii podtrzymywano ogólną znajomość języków saamskich.

Ważnym celem działalności szkół było zjednoczenie całego narodu fińskiego pod ideologią patriotyczną. Co ciekawe, fiński nacjonalizm nasilił się pod koniec XIX wieku, gdy kraj był tylko pozornie autonomicznym księstwem w ramach imperium rosyjskiego. Saamowie uzyskali dostęp do nauki, jednak ustawodawstwo dotyczące szkół podstawowych i gimnazjów nie miało obowiązku oferowania nauczania w języku, którym posługiwały się dzieci.

Po wojnie w nowo powstałej Finlandii zrezygnowano z katechez oraz skupiono się na budowie szkół ludowych. Nowe ustawodawstwo z 1947 roku nakładało obowiązek edukacji dla wszystkich dzieci do 13. roku życia oraz wymagało, aby nauka w szkołach odbywała się tylko dla osób mieszkających w odległości nie większej niż pięć kilometrów od placówki. Ze względu na małe zaludnienie i rozległy teren Laponii rozpoczęto budowę internatów, w których mieli zamieszkać uczniowie znajdujący się w większej odległości od szkół. Część dzieci zakwaterowywano w domach rodzin mieszkających w okolicy szkoły.

Po drugiej wojnie światowej przymusowa edukacja, a w szczególności szkoły z internatem stały się jednym z narzędzi dyskryminacji rdzennej ludności. Pomimo braku formalnej polityki asymilacyjnej skierowanej do Saamów od XIX wieku do lat 60. XX wieku rządy krajów nordyckich systematycznie represjonowały ich język i kulturę, jednocześnie angażując się w proces budowania narodu.

Życie w szkole z internatem

Tradycyjna kultura Saamów jest zakorzeniona w rodzinie lub lokalnej społeczności obejmującej kilka rodzin (tzw. *siida*). Ważną rolę w wychowywaniu dzieci odgrywało zaangażowanie rodziny i krewnych, wychowanie pośrednie oraz ugruntowane praktyki społeczne. Wychowanie pośrednie polega na tłumaczeniu i przekazywaniu danych, wychowaniu przez komunikację, rozmowę. Bardzo ważne jest umiejętne słuchanie oraz naśladowanie zachowań. Dla przykładu, nauczanie obejmowało opowiadanie historii, promowanie niezależności dziecka i pomaganie mu w rozwijaniu relacji z naturą (Keskitalo 2019: 569).

Według profesorki Asty Balto tradycyjne wychowanie Saamów polega na nauce poprzez pracę i zabawę. Od małego dzieci uczą się brać odpowiedzialność za swoje czyny, uczestniczą w pracach domowych i życiu codziennym swojej rodziny, spędzając większość czasu na zewnątrz (Keskitalo, Määttä, Uusiautti 2011).

Według Eliny Helander-Renvall i Kaariny Kailo w kulturze saamskiej wiedza nie jest celem samym w sobie, jego wartość wynika z użytkowania. Oznacza to, że ludzie łączą się, aby tworzyć i szerzyć wiedzę. Wiedza nie jest własnością władz; jest raczej dobrem zbiorowym (Helander-Renvall, Kailo 1998).

Saamska koncepcja miejsca nie jest ograniczona ścianami budynków. Dla rdzennych grup ludności pojęcia miejsca i przestrzeni składają się z ziemi i ludzi. Zmiana miejsca i sposobu zamieszkania stają się problematyczne, gdy ludy rdzenne są siłą wprowadzane w przestrzenne postrzeganie miejsca przez kulturę zachodnią. Saamskie dzieci nie były przyzwyczajone do europejskiego sposobu nauczania – nie potrafiły odnaleźć się w klasach z ławkami, określonymi przerwami, brakiem praktycznych zajęć i ruchu (Keskitalo 2019).

Głównym celem szkół z internatem było zasymilowanie dzieci saamskich – do szkoły posyłano je w wieku sześciu lub siedmiu lat. Wiele z nich przyjeżdżało, nie znając ani jednego słowa po fińsku. W placówkach zakazywano używania języków saamskich, nawet podczas czasu wolnego. Kultura saamska była uważana za pogańską i gorszą od chrześcijańskiej, a asymilacja miała zagwarantować władzom większą kontrolę nad saamską ziemią – która jak się okazało, jest nie tylko bogata w zasoby naturalne (choćby nikiel, miedź i cynk), ale również stawała się coraz bardziej popularna turystycznie. Po drugiej wojnie światowej w Laponii zaczęło powstawać wiele ośrodków narciarskich, które chętnie odwiedzali mieszkańcy południowej części Finlandii.

Uczniowie saamscy byli przedmiotem drwin i prześladowań przez fińskie dzieci oraz nauczycieli. Nawet między członkami rdzennej ludności dochodziło

do agresji. Skolt Saamowie znajdowali się w wyjątkowo trudnej sytuacji. Przed wojną zamieszkiwali na terenach granicznych między Rosją a Finlandią w regionie Petsamo. Po podpisaniu rozejmu z Armią Czerwoną Finlandia zobowiązała się przekazać Petsamo ZSRR, a Skolci zostali ewakuowani – lub przesiedleni – w głąb Laponii. Skolt Saami wyróżniali się wśród innych rdzennych mieszkańców językiem oraz prawosławnym wyznaniem (Huuki, Juutilainen 2016). Pekka Fofonoff pochodzący z rodziny Skolt Saami wspomina, że w bursie istniała wewnętrzna hierarchia, nawet wśród Saamów: „znęcanie się było tak różnorodne i powszechne, że nawet nauczyciel tylko obserwował z boku, wiedząc, że nie ma sensu w to ingerować” (Wesslin 2017).

W ośrodkach dochodziło do przemocy bezpośredniej, czyli kar cielesnych, agresji słownej, ośmieszania. Przemoc pośrednia to instytucjonalizacja represji za pomocą przepisów. Oba rodzaje były w tym wypadku powiązane. Dzieci ze środowisk mniejszości etnicznych były ofiarami bezpośredniej przemocy ze strony nauczycieli i innych uczniów, ale obecność uczniów w tych szkołach wynikała z rozporządzeń państwowych, które stanowią przemoc pośrednią (Juuso 2018: 35).

Saamskim dzieciom zakazywano mówić w ich języku zarówno w szkole, jak i w internatach, ponieważ języki saamskie utrudniały proces finizacji. Spędzanie całych miesięcy w środowisku fińskojęzycznym, z dala od rodziny, sprawiło, że młodzi Saamowie zaczęli myśleć po fińsku, zapominając języki saamskie, wśród których dorastali. Jak możemy przeczytać w raporcie przesłuchań przeprowadzonych w ramach przygotowań do utworzenia Komisji Prawdy i Pojednania z 2018 roku:

Ci, którzy stracili język w wyniku doświadczeń w szkole z internatem, podchodzą do tego problemu bardzo różnie i indywidualnie. Podczas pobytu w szkole z internatem niektórzy dowiedzieli się, że Saamowie i języki saamskie są bezwartościowe, w wyniku czego odrzucili język przodków i nigdy więcej do niego nie wracali. Inni byli zastraszeni, więc nie nauczyli go [języka saamskiego] swoich dzieci, chociaż sami nadal się nim posługują. Chcieli chronić własne dzieci przed tym, co im się przydarzyło (Juuso 2018: 33).

Saamski język i kultura były nierozdzielne – język fiński nie posiadał ekwiwalentnego słownictwa dotyczącego polowań, natury, mitologii, sztuki. Kultura oralna, w której historii przekazywane są z pokolenia na pokolenie, była codziennością dla Saamów, lecz gdy dzieci zostały wysyłane do szkół, musiały nauczyć się funkcjonować w nowym otoczeniu. Naturalny związek dzieci z językiem ojczystym został zerwany, a umiejętności przekazywane przez tradycję – takie jak hodowla reniferów i rzemiosło – zapomniane (Lehtola 2015a). Ponieważ saamska kultura nie miała prawa funkcjonować w fińskim systemie politycznym, wszystkie poprzednie saamskie praktyki okazywały się bezwartościowe. Języki umierały razem z ich ostatnimi mówcami.

To są małe rzeczy, ale gdy ich wiele, stają się dominujące; dotyczy to również wymierania języków saamskich. Język jest ważny dla budowania tożsamości. Jeśli go utracisz, możesz utracić ludzkie prawo do poczucia własnej wartości (...). Problemy, które trapią byłych uczniów, są bardziej skomplikowane niż używanie obcego języka. Brak jego [języka saamskiego] znajomości wpływa na naszą tradycję, wartości i filozofię (Juuso 2018: 35).

Efekt fińskiej polityki asymilacyjnej

W latach siedemdziesiątych saamskie wspólnoty z Norwegii, Szwecji i Finlandii zaczęły działać razem, aby uchronić naturalne środowisko i wpłynąć na ówczesną politykę eksploracyjną lapońskich złóż naturalnych. Zaczęto promować rdzenne języki i chronić saamską kulturę. Rozpoczyna się proces tworzenia saamskiej polityki tożsamościowej. Szkoły z internatem zaczęto zamykać. Na temat tego, co działo się w akademikach, nie rozmawiano. Będzie musiało minąć jeszcze ponad 20 lat, aby byli uczniowie odważyli się opisywać swoje historie.

Nauczanie języka lapońskiego rozpoczęło się w Utsjoki i Inari w 1975 roku. Szkoły ogólnokształcące w regionie Saami zaczęły zdobywać dodatkowe stanowiska nauczycielskie w celu rozpoczęcia edukacji i nauczania w języku lapońskim (Lassila 2001).

Nierówności i trauma pokoleniowa zostawiła swoje ślady w saamskiej kulturze – między innymi dlatego, że na ten temat nie wypowiedano się publicznie, a praktyki zostały przemilczane przez stronę rządzących. Gdy w 1998 roku rząd przeproszał szwedzkich Saamów, fiński minister sprawiedliwości Jussi Järvenpää stwierdził, że nie uważa, iż „istnieje kwestia, za którą trzeba by było przeprosić” (Lehtola 2015b).

Zainteresowanie badawcze nad „utraconym pokoleniem” pojawiło się razem z nadejściem nowego tysiąclecia. Gdy zaczęto studiować doświadczenia życia w bursie i badać ich wpływ na dorastanie rdzennych mieszkańców, zauważono różnorodność relacji. Niektóre z nich opisywały trwające do dziś kontakty towarzyskie, zabawne wspomnienia, lecz nacisk kładziony był głównie na elementy negatywne i traumatyczne. I to one zapadły w pamięć uczniów najlepiej. Według wielu świadków bursy były miejscami strachu, zastraszania i nadużyć, wychowawcy byli uważani za emocjonalnie zimnych, a w akademikach brakowało personelu (Nyyssönen 2018).

Odnosząc się do czasów internatu, wielu powiedziało również, że pod żadnym pozorem nie chce już z nikim rozmawiać o tych czasach. Podczas konsultacji poruszono również problematykę przemocy i wykorzystywania seksualnego w internatach. Jako osoby, które doznały okrucieństwa, dzieci szczególnie pamiętają personel, który pracował w internatach (Juuso 2018: 34).

Minna Rasmus przeprowadziła wywiady z prawie 50 fińskimi Saamami z każdej grupy językowej w ramach badań do swojej pracy doktorskiej. Kiedy poprosiła ich o to, aby zostali jej respondentami do badań, łącznie 18 Saamów odmówiło. Z tych 18, aż 13 było Skolt Saami (Wesslin 2017).

Część rdzennych mieszkańców radzi sobie z traumą, pisząc książki i tworząc szeroko pojętą sztukę. Jak możemy przeczytać w artykule *Forced removal of national minority children in the Swedish and Finnish Arctic through schooling*:

Narracje, które społeczeństwa chcą przekazać swoim dzieciom, ujawniają się w skierowanych do nich utworach literackich, zwłaszcza tych, które przedstawiają i/lub są pisane podczas wydarzeń uznanych za historycznie ważne (...). Może istnieć rozbieżność między tekstami literackimi a kontekstem społeczno-historycznym, ale mimo to literatura potrafi kształtować publiczny wizerunek określonych wydarzeń (Annbritt, Kokkola, Manderstedt 2020: 281).

Powieść młodzieżowa *Ceppári cáráhus* (Sto procent) autorstwa Kerttu Vuolab została opublikowana najpierw w języku północnoosaamskim w 1994 roku, a na fiński przełożono ją dopiero w 2014. Niektórzy badacze sugerują, że opóźnienie między publikacją oryginału a tłumaczeniem wynika z tego, że wydawcy potrzebowali 20 lat, aby zaryzykować i przetłumaczyć ją na – z punktu widzenia autorki – język oprawców (Annbritt, Kokkola, Manderstedt 2020).

Akcja ma miejsce w latach sześćdziesiątych w Tenolaakso i wiosce Ivalo, gdzie główna bohaterka – jedenastoletnia Maaret – chodzi do szkoły. Musi zmagać się z dokuczaniem ze strony fińskich kolegów i brakiem reakcji ze strony personelu, pomimo że jest najlepszą uczennicą w klasie (Annbritt, Kokkola, Manderstedt 2020). Inna powieść – *Bármmoáirras* – wydana w roku 2008 opowiada o saamskiej mitologii oraz tradycjach.

W 2015 roku Niilo Aiko publikuje zbiór opowiadań zainspirowany historią jego rodziny. Tak samo jak Niga – bohater opowiadania – przeżył dzieciństwo i młodość w wiosce Pulmankijärvi. Akcja pierwszej książki dzieje się w latach czterdziestych oraz opisuje ewakuację Niga i jego rodziny podczas wojny lapońskiej. W powieści *Kaksipäinen hirviö* (Dwugłowy potwór) Niga pierwszy raz zostaje rozdzielony z rodzicami. Tęskniąc za domem w szkole, chłopiec postanawia nauczyć inne dzieci sztuczki polegającej na chodzeniu na rękach i zostaje ukarany przez nauczycieli (Annbritt, Kokkola, Manderstedt 2020).

Badanie w 2014 roku wśród saamskich kobiet i mężczyzn od 18. do 80. roku życia wykazało, że na poziomie indywidualnym respondenci stwierdzili, iż uczęszczanie do szkoły z internatem miało negatywny wpływ na ich zdrowie i samopoczucie. Autorki tak opisują fińską perspektywę:

Szkolny świat to miejsce, w którym poczucie własnej wartości zniknęło... Ponieważ kiedy tam byłeś, byłeś brudny, byłeś zgniłym Lapończykiem. Bardzo wpłynęło to na moją samoocenę. To w pewien sposób wpływa na psychikę i nadal ma silny wpływ, nawet dziś (Juutilainen et al. 2014: 5).

Badacze skonstruowali ideę „kolonialnej mentalności” (*colonisation of mind*). Polega ona na zinternalizowanej postawie niższości etnicznej lub kulturowej odczuwanej przez ludzi w wyniku kolonizacji przez inną grupę. Odpowiada przekonaniu, że wartości kulturowe kolonizatora są z natury wyższe od własnych. W psychologii mentalność kolonialna została wykorzystana do wyjaśnienia przypadków zbiorowej depresji, lęku i innych powszechnych problemów ze zdrowiem psychicznym w populacjach, które doświadczyły kolonizacji (Lehtola 2015b).

Powtarzającym się motywem wśród saamskiej społeczności jest wrażenie, że jest się „niewystarczająco dobrym Saamem”. Wśród Saamów, którzy utracili lub nigdy nie mieli okazji nauczyć się rdzennej mowy, rozwinięte jest poczucie negatywnej samooceny. Jeden z respondentów powiedział:

Ten rodzaj ciągłości językowej i kulturowej z pokolenia na pokolenie został nam odebrany, gdy mieliśmy sześć lat. Zostaliśmy wyrwani z rozwijającego się środowiska, w którym żyliśmy przez pierwsze lata. Po pierwsze, rozwój języka lapońskiego całkowicie ustał, chociaż oczywiście mieliśmy innych, którzy dzielili nasz los, ale wszystko, ale całe słownictwo związane z codziennymi obowiązkami i funkcjonowaniem w tradycyjnej społeczności saamskiej zostało zniszczone (Juutilainen et al. 2014: 8).

Podczas powrotów do domów rodzinnych uczniowie, odciągani od tradycyjnej kultury, nie mogli się odnaleźć. Często wspomina się o poczuciu bycia między dwoma wykluczającymi się grupami: „Nie jesteś dobry tam, nie jesteś dobry tutaj, jesteś między dwoma światami, nie jesteś całością, nie jesteś częścią społeczności” (Juutilainen et al. 2014: 10).

Poczucie wstydu zawsze czaiło się w tle, jeśli nie odniosłeś sukcesu jako Lapończyk lub Fin. Nie jesteś Finem, nieważne, jak bardzo się starasz. Lapończykiem też nie będziesz, ponieważ nie znasz języka ani nie masz związku z tą kulturą (Wesslin 2017).

Wśród Saamów, podobnie jak w wielu rdzennych społecznościach, wspomniane poczucie wstydu, przejawia się międzypokoleniowo. Wśród mieszkańców Laponii występują stosunkowo wysokie wskaźniki nadużywania substancji, wiele osób zmagają się z problemami ze zdrowiem psychicznym, częściej niż w innych częściach kraju ludzie decydują się na samobójstwo (Magnani, Magnani 2022).

Konsultacje ujawniły, że doświadczenia bycia niekochanym były również częścią doświadczeń internatu. Młode dzieci w wieku szkolnym pozostawały bez miłości rodziców przez bardzo długi czas. Na ogół pozwolono im wracać do domu kilka razy w roku – na Boże Narodzenie i w lecie. W internacie dzieci pozbawione były potrzebnej im bliskości z rodzicami i czuły się niekochane. Wpływ na kształtujące się dzieci jest taki, że ich zdolność kochania własnych dzieci, partnerów lub innych krewnych jest niewystarczająca. Doświadczenia szkoły z internatem spowodowały

również, że jednostki nie były w stanie przetworzyć swoich doświadczeń, co doprowadziło je do alkoholizmu i problemów ze zdrowiem psychicznym (Juuso 2018: 33).

Zakończenie

Dopiero w roku 2021 w Finlandii powstaje pięciosobowa Komisja Prawdy i Pojednania. Jej zadaniem jest przeprowadzenie śledztwa oraz udokumentowanie przypadków dyskryminacji i nadużyć wobec Saamów oraz naruszeń praw społeczności rdzennej. Takie organy powstały już w Norwegii (w 2018 roku) oraz Szwecji (w 2019 roku). Finlandia zrobiła to jako ostatnia.

W ostatnich latach ONZ trzykrotnie (!) zarzucało Finlandii naruszanie praw do samostanowienia Saamów. Sprawa rozpoczęła się w 2015 roku i dotyczy ingerencji w wybory do parlamentu Saamów. Naczelny Sąd Administracyjny Finlandii orzekł, że dziesiątki osób, które określiły się jako Saamowie, powinny zostać dodane do listy wyborców i tym samym zostać uprawnione do głosowania w wyborach wbrew woli środowiska ludności rdzennej. Saamowie twierdzą, że osoby dopisane do listy wyborców przez fiński rząd nie były wcześniej powiązane z kulturą i tożsamością saamską.

Sprawę badań Komitet ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej. Wielu Saamów uważa, że sami powinni móc decydować, kto jest Saamem (a kto nie) oraz że państwo fińskie nie powinno móc orzekać w tej sprawie. W 2022 roku ONZ uznało, że Finlandia naruszyła Międzynarodową konwencję w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (ICERD).

Zmiana rządu, do której doszło po kwietniowych wyborach w 2023 roku, daje saamskim społeczeństwom nową nadzieję. Pozwala też na ponowne złożenie projektu ustawy o samostanowieniu rdzennych mieszkańców.

W kolejnych latach poznamy również efekty pracy Komisji Prawdy i Pojednania. Społeczność rdzenna liczy na to, że powracający temat zmusi fińskie władze do działania na rzecz saamskiego samostanowienia, a dzięki pracy komisji uda się rozpocząć proces zadośćuczynienia i rekompensaty za doznane krzywdy.

Literatura

- Act on the Sámi Parliament (974/1995; amendments up to 1026/2003 included, laki saamelaiskäräjistä). <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1995/en19950974.pdf> [dostęp: 15.04.2023].
- Annbritt, P., Kokkola, L., Manderstedt, L. (2020). Forced removal of national minority children in the Swedish and Finnish Arctic through schooling. *International Research Society for Children's Literature*, 13, 289–305.
- Helander-Renvall, E., Kailo, K. (eds.) (1998). *No beginning, no end: The Sami speak up*. Canadian Circumpolar Institute.

- Huuki, T., Juutilainen, S. (2016). Mapping historical, material and affective entanglements in a Sámi woman's discriminatory experiences in and beyond Finnish boarding school. *Education in the North*, 23(2).
- Juuso, A.K. (2018). *Truth and reconciliation process concerning Sámi issues: Report on hearings*. Helsinki: Prime Minister's Office Publications.
- Juutilainen, S., Miller, R., Heikkilä, L., Rautio, A. (2014). Structural racism and indigenous health: What indigenous perspectives of residential school and boarding school tell us? A case study of Canada and Finland. *International Indigenous Policy Journal*, 5(3).
- Keskitalo, P., Määttä, K., Uusiautti, S. (2011). Sami education in Finland. *Early Child Development and Care*, 182, 329–343.
- Keskitalo, P. (2019). Place and space in Saami education. *Policy Futures in Education*, 17(4), 560–574.
- Lassila, J. (2001). *Lapin koulutushistoria – kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus- ja oppikoulut* (Vol. 2). Oulu: Oulu University Press.
- Lehtola, V.P. (2015a). Second World War as a trigger for transcultural changes among Sámi people in Finland. *Acta Borealia*, 32(2), 125–147.
- Lehtola, V.P. (2015b). Sámi histories, colonialism, and Finland. *Arctic Anthropology*, 52(2), 22–36.
- Magnani, N., Magnani, M. (2022). Decolonizing production: Healing, belonging, and social change in Sápmi. *Current Anthropology*, 63(4), 386–406.
- Nyysönen, J. (2018). Narratives of Sámi school history in Finland: The histories of assimilation made visible. *Nordic Journal of Educational History*, 5(1), 97–114.
- Ursin, M. (1980). *Pohjois-Suomen tuhot ja jälleenrakennus saksalaissodan 1944–1945 jälkeen*. Oulu: Oulu University Press.
- Wesslin, S. (2017). "Asuntola-aika on saamelaisten yhteinen tabu" – Kolttalapset kärsineet kaksinkertaisesta syrjinnästä asuntola-aikoina. <https://yle.fi/a/3-9607133> [dostęp: 15.04.2013].

SUMMARY

Finnish boarding schools in 20th century Lapland. The impact of compulsory education and assimilation policies on Saami students and their cultural identity

In my work, I will present the history of the indigenous Saami people living in Finland. After World War II, forced education and boarding schools became one of the tools of discrimination against indigenous peoples. Children aged 6 or 7 were sent to institutions as far as one hundred kilometers from home. Growing up outside the natural environment, where a foreign language was used and the Saami identity was leveled, meant that entire generations of Saami people lost the knowledge of the language of their ancestors. I will describe how the traumatic events that took place in boarding schools shaped the psyche and self-esteem of young Saami people and what impact it had on the further fate of Saami communities.

Keywords: Lapland, Finland, indigenous people, schooling